

A Habitat for Humanity Magyarország véleménye a hazai Nemzeti Energia és Klímaterv felülvizsgálatáról

Budapest, 2023. július. 7.

A felülvizsgált dokumentum – legalábbis amennyit megismerhettünk belőle, hiszen nem a teljes terjedelmében került nyilvánosságra – nagymértékű hiányosságokat tartalmaz az energiahatékonyság és energiaszegénység területén. Bár úgy fogalmaz, hogy „Az energiaszektorban az üvegházhatású gázok csökkentését elsősorban az energiahatékonyság javításán [...] keresztül kívánjuk elérni.”, a dokumentum további részeiből nem derül ki, hogy ezt milyen módon tervezik megtenni. Az „első az energiahatékonyság” elvének alkalmazása pedig egyáltalán nem szerepel az aktualizált NEKT-ben, annak ellenére sem, hogy a NEKT előző verziójának bizottsági értékelése szerint Magyarország felkérést kapott, hogy az energiarendszer valamennyi területén hajtsa végre az „első az energiahatékonyság” elvet, a beruházások prioritizálásakor figyelembe véve az energiahatékonyság járulékos előnyeit.

A felülvizsgált NEKT energiahatékonysági célkitűzése, hogy az ország végsőenergia felhasználása 2030-ban legfeljebb 750 PJ legyen. Az eredeti NEKT 2030-ra vállalt végsőenergia-fogyasztás 785 PJ-os ambíciószintjét is nagyon alacsonynak értékelte az Európai Bizottság, ehhez képest a felülvizsgált tervben szereplő 750 PJ nem tükröz nagy változást és elköteleződést. Az energiahatékonyság növelését célzó intézkedések csak említés szintjén jelennek meg a tervben, nem derül ki, hogy pontosan mi a magyar kormány elképzelése ezen a területen. Több olyan intézkedést is felsoroltak azonban az energiahatékonysági intézkedések között, amelynek semmi köze az energiahatékonysághoz, mert semmilyen energetikai kritériumot nem tartalmaznak (ld. Otthonfelújítási Támogatás, Falusi CSOK). Az épületekre, mint legnagyobb kibocsátókra pedig semmilyen konkrét intézkedést nem találunk az új NEKT tervezetben, ennek megfelelően a hozzájuk kapcsolódó célszámokról, megtakarításokról sincs semmilyen információ.

Az energiaszegénység kezelése, és ehhez kapcsolódóan a megfizethetőség és hozzáférés kérdésköre az energiaunió egyik prioritása, amelynek tükröződnie kell az aktualizált nemzeti energia- és klímatervekben. A bizottsági ajánlás szerint a tagállamoknak egyértelmű, konkrét, elérhető, mérhető és időhöz kötött célokat kellene kitűzniük az energiaszegénység csökkentésére vonatkozóan, amelyekből az új hazai NEKT-ben egyik sem található meg. Az Európai Bizottság iránymutatása szerint az aktualizált NEKT-nek figyelembe kell vennie a legújabb jogalkotási fejleményeket, különösen az energiahatékonysági irányelvben és a Szociális Klímaalapban javasolt energiaszegénység definíciót és mérőszámokat, valamint a klímasemlegességre való méltányos átállás biztosításáról szóló tanácsi ajánlást.

Ezekre vonatkozóan szintén semmit nem találunk a jelenlegi dokumentumban. Az „energiaszegénység” kifejezés meg sem jelenik, helyette a „sérülékeny fogyasztó” kifejezéssel találkozhatunk, és mindössze ezt a két mondatot olvashatjuk róla: „Energetikai szempontból sérülékeny fogyasztó, akiknek nehézségbe ütközik a lakás alapvető energiaszükségletének biztosítása. A sérülékeny fogyasztói körbe való tartozás tételes meghatározását az ezt tompítani hivatott egyes támogató szakpolitikai intézkedések tartalmazzák.” Az első mondat minimálisan sem tükrözi az új energiahatékonysági irányelvben megfogalmazott definíciót. Ez a megfogalmazás teljesen elfogadhatatlan, hiszen nem derül ki, hogy milyen kritériumok mentén határozzák meg azt, hogy kinek ütközik nehézségbe az alapvető energiaszükségletének biztosítása. A második mondatban szereplő szakpolitikák leírását pedig sehol nem találjuk a dokumentumban.

A bizottsági értékelés már a korábbi NEKT esetében is kiemelte, hogy Magyarország nem hajtotta végre azt az ajánlást, hogy hatékonyabban integrálja az igazságos és méltányos átállásra vonatkozó szempontokat. Az értékelés szerint a terv nem részletezi kellően a tervezett célkitűzések társadalmi, foglalkoztatási és készségekre gyakorolt hatásait. Az energiaszegénység tekintetében nem ismerteti részletesen a veszélyeztetett háztartások védelmére irányuló intézkedéseket. Ez az aktualizált NEKT esetében sem változott.

A 2018/1999 irányítási rendelet szerint az integrált nemzeti energia- és klímatervükben a tagállamoknak értékelniük kell az energiaszegénységben élő háztartások számát, figyelembe véve a vonatkozó nemzeti összefüggésben az alapvető életszínvonal biztosításához szükséges háztartási energetikai

szolgáltatásokat, a meglévő szociális politikát és egyéb releváns politikákat, valamint a Bizottság indikatív iránymutatását a releváns mutatókról – ideértve a földrajzi eloszlást is – amelyek az energiaszegénység közös megközelítésén alapulnak. Az aktualizált NEKT nem tartalmazza ezeket az előírásokat, és semmilyen magyarázatot nem ad arra, hogy miért nem tartotta szükségesnek erre kitérni.

Hiányoznak olyan kidolgozott elemek, melyek a magyarországi energiaszegénység fő okaira – lakóépületek kiugróan magas energiaigénye, rossz minőségű tüzelőberendezések, szociális alapon célzott lakástámogatások hiánya –, illetve következményeire – eladósodottság, egészségügyi problémák, kihűléses halálesetek – jelentenének megoldást. Mindezek fontossága nem megkérdőjelezhető, ha a magyarországi évi közel 13 ezer, levegőszennyezettséggel összefüggő idő előtti elhalálozást vesszük alapul. Ennél ugyanis még sokkal több egészségügyi ellátásban részesülő állampolgár súlyosbítja a gazdasági veszteséget, valamint, és – bár az anyagilag legrászorultabb emberek vannak a legnagyobb egészségügyi veszélyben – a társadalom egészére, sőt az éghajlatváltozás előidézésére is hatással vannak az intézkedések, illetve ezek hiánya. További fontos információk hiányoznak: a megvalósításáért felelős intézmények, időkeretek és hogy a szociális ellátó- és jelzőrendszerek hogyan lesznek alkalmassá téve a beavatkozásokban való együttműködésre.

Az Energiaügyi Minisztérium civil szervezetekkel való egyeztetésének korábbi fázisában már benyújtott, itt újra megismételt konkrét intézkedések megjelenését javasoljuk az aktualizált NEKT-ben:

- 1. Energiaszegénységi definíció és indikátorok meghatározása:** A NEKT elvárásaival összhangban az energiaszegénység mérésének módszertanát meg kell határozni, amelyhez szükséges a jelenségre hivatalos definíciót alkotni és ami alapján az országos energiaszegénység enyhítését célzó célkitűzések meghatározhatóak, nyomonkövethetőek. A jól meghatározott mérőszámok lehetővé teszik a probléma feltérképezésén és nyomonkövetésén kívül, a lakossági energiahatékonysági és -költségi támogatások megfelelő célzásának kialakítását. A módszertan alapul szolgálhat a Szociális Klímalaphoz kapcsolódó intézkedések kialakításához, és a 2025 júniusáig elkészülő Nemzet Szociális Klímatervezéshez. Az indikátorokat a KSH-val közreműködésben az alkalmazott statisztikai adatfelvételekkel összhangban (pl. népszámlálás, anonimizált jövedelmi és életkörülmény adatfelvétel) kell kialakítani és a mérőszámoknak le kell fedni a háztartások/lakások infrastrukturális hozzáférést (pl.: víz, fürdőszoba, villany, gáz- vagy távhőszolgáltatás), lakásminőségét (pl. beázó tető, penészesedés), lakhatási és energiakiadásainak megfizethetőségét, energetikai jellemzőit (pl. 1980 előtt épült családi ház). Ezeket jövedelmi sávok és további dimenziók mentén (pl. háztartástípus, épülettípus, településtípus) aggregálni kell a legsérülékenyebb célcsoportok meghatározása érdekében.
- 2. Energiaszegénységi célkitűzések és mérföldkövek meghatározása:** Az energiaszegénység enyhítését célzó ambíciók meghatározásához konkrét célszámokra és célkitűzésekre van szükség, összhangban az energiaszegénységi definícióval és indikátorrendszerrel. Rövid/közép távú célkitűzésre példa lehet az alapvető infrastrukturális hozzáféréssel nem rendelkező háztartások számának lecsökkentése nullára, vagy a létminimum alatt élő háztartások energiaköltség-támogatásában való részesítése vagy a közüzemi tartozásokat felhalmozott háztartások 50%-os csökkentése. Hosszú távú cél lehet az alacsony jövedelmű, legrosszabbul teljesítő ingatlanokban élő háztartások számának 80%-kal való csökkentése. A célkitűzések alapul szolgálhatnak a Szociális Klímalaphoz kapcsolódó intézkedések kialakításához, és a 2025 júniusáig elkészülő Nemzet Szociális Klímatervezéshez.
- 3. Célzott épületkorszerűsítési program energiaszegény háztartások számára:** Alacsony jövedelmű háztartások épületeinek és fűtésrendszerének korszerűsítése, az ehhez szükséges intézményi (információs szolgáltatás, célzás, technikai tanácsadás) és pénzügyi keretek (vissza nem térítendő támogatások, és nem hitelképes háztartások számára alternatív pénzügyi konstrukciók) megteremtése. Megfelelően célzott és egymásra épülő elemekből álló lakossági felújítási programokat kell indítani, amelyben a - jövedelmi és egyéb szociális szempontok mentén meghatározott - magas arányú vissza nem térítendő, előfinanszírozott támogatások és a kedvezményes hitelek széles skálája érhető el. A támogatási rendszer intézményi hátterét biztosítani kell erre megfelelő forrásokból. Az elérhető pénzügyi támogatásokon felül a

háztartásokat segíteni kell az adminisztrációs és műszaki folyamatokban. Ezt a helyi, önkormányzati intézményi (pl. szociális) rendszeren belül vagy azokkal szoros együttműködésben lehet hatékonyan kialakítani.

4. **Szociális tűzifa-program reformja az energiaszegénység kezelésére:** A szociális tüzelőanyag-program átalakítását el kell végezni, olyan módon, amely figyelembe veszi a rászorultsági, jogosultsági kritériumok és mennyiségek pontos és igazságosabb meghatározását, az önkormányzatok számára a száraz (20% nedvességtartalom alatti) tűzifa beszerzését, tárolását és kiosztását segítő rendszer felállítását, valamint az ehhez szükséges anyagi források biztosítását - beleértve a szállítási és feldolgozási költségek fedezését. Javasoljuk a pénzügyi keret megemelését, amit nem csak a nagy igények, hanem a tűzifa drágulása és az infláció is indokol. A programot ki kell terjeszteni az ötezer főnél nagyobb települések számára is. A kiosztott száraz tűzifa megelőzi/kiváltja a rosszabb minőségű tüzelőanyagok használatát a támogatott háztartások körében. A program keretében a kőszénvásárlás támogatását meg kell szüntetni.
5. **Energiaszegénység kezelése sávós energiaárakkal:** Sávós árazás, ahol a legolcsóbb, támogatott sáv biztosítja a legalapvetőbb energiaszükségletek (például a világítás, főzés, alapvető háztartási gépek - hűtőgép, mosógép - működtetése, stb.) kielégítését, a középső sáv(ok) a piaci árhoz vannak kötve, a magasabb fogyasztást szankcionáló legdrágább sávból befolyó összegből pedig garantálható a legalsó sáv támogatása, illetve akár a felújítási programok részfinanszírozása. Univerzálisan jár, a sérülékenyebb csoportok számára kiegészítő, célzott lakhatási- illetve energiatámogatást kell biztosítani. A harmadik sáv ösztönzi az energiahatékonysági és megújulóenergiás beruházásokat, mivel tipikusan a magasabb jövedelmű háztartások fogyasztása lényegesen magasabb az alacsony jövedelműekénél.
6. **Zöld bérlakásprogram:** A meglévő önkormányzati bérlakásállomány energetikai (mély)felújítására célzott kormányzati támogatások mellett új, közel zéró kibocsátású, alacsony rezsijú és fenntartható szociális bérlakások építését támogató hosszú távú program.